

drame do umetniškega razvoja. Problematična ostane Igra s smrtjo, že sama bolj satirična novela ko igra. VI. Skrbinšek režira preveč konvencionalno, ne pozna ambijenta ruske družbe, sicer nedvomno talent, kot režiser še neizkušen, kot igralec še nedognan, a inteligenten, se vzpenja do prvih stopenj dozorevanja. Plavajoče v Igri s smrtjo drži v sapi le še Danešev Glibovič, ki razume satiro, v ostalem jo tolmači vsak po svoje, ideja se razdrobi, drobci še učinkujejo, vonja po satiri ni. Le R. Železnik v svoji uglajenosti se navzame istega duha v sceni z Danešem, tako se reši stvari torzo.

V enSEMBLU se kaže energija do dokončne ustvaritve dobre drame. Razen imenovanih so Grom, Kovič, Starčeva in še nekaj mlajših, ki z vso marljivostjo res streme. A pregled čez zimski del sezone bo šele pokazal, v koliko se je drama resnično dvignila.

M. Š n u d e r l.

F. Sologub, 1863—1927. — Nova ruska literatura se poraja pod težkimi udarci v novih razmerah. Predvojno izbrano dekadentstvo je temeljito pozabljeno. Fjodor Sologub je umrl osamljen. Tudi četrto stoletje poprej se je široka javnost prav malo zmenila za njegov prvi nastop. Leta 1905. je verjela Rusija v zmago prve revolucije in svetlo bodočnost. A Fjodor Kuzmič Tetérnikov (pisateljevo meščansko ime) je šel svojo mrko in osamljeno pot. Dvajset let je pisal pesmi in prozo kot učitelj na deželi ter pozneje v Petrogradu. Roman «Malenkostni bes» je dolga leta ležal v rokopisu, preden je bil leta 1905. natisnjen v malo znanem mesečniku «Voprosy žizni» in je ostal brez čitateljev. Avtor je ponosno izjavil, da so njegove besede «ubogljive, dišeče in čarobne», da kaže njegov roman «dolgo brušeno in brezhibno ogledalo», — «natančno in neizprosno sliko milih sodobnikov». V resnici je bila Sologubova slika vsakdanjih gnusnosti značilna samo za avtorja. Dostojevskemu vsebinsko soroden, nima Sologub njegove strastnosti. Preračunano skopa oblika in tesnobna mistična vsebina sta delala tuj vtis. Sologubov rezki naturalizem je bil daleč od ruske tradicije. Ne kemik, ne povprečni zdravi čitatelj se ne bo naslajal ob Lóginovem maščevanju v «Navjih čarih» (1908). Lógin je ubil in skuhal svoje sovražnike ter zgnetel «temnordečo» preostalo tekočino v težke steklene prizme, s katerimi je okrasil svojo pisalno mizo. Junak «Malenkostnega besa», umobolni gimnazijski profesor Peredonov, obrekovalec in strahopetnež, si zaznamuje svoje golo telo, da mu ne bi podtaknili namesto njegovih tuje ude, obglavlja kralje in viteze na kartah, ker vohunijo za njim. Neka gospa mu laže, da pozna kuro, ki znese dve jajci na dan. Peredonov odgovarja: «Pri moji mami pa je znesla kokoš dve jajci in žlico masla». «Jaz vzamem kos ubogega in sirovega življenja ter ga oblikujem v sladko legendo,» je pisal Sologub, a pravljica je bila kakor spaka. Toda minilo je leto dni, revolucija je propadla. Zmagovalna vlada je vnovič razglasila staro geslo: «Najprej — pomirjenje, pozneje — reforme» — in Sologub je čez noč zaslovel, postal malik napredne javnosti. Njegovi romani so se smatrali za jedko politično satiro. Junak fantastičnih «Navjih čarov» Trirodov (mistično ime) kaže ponoči Smrtniku, svojemu sinu, mrtvaški sprevid: «Iz megle je prišel mrtvi plemič; v divji jezi, debel, velik in razmršen: «Moje geslo je absolutna monarhija, pravoslavje, nacionalizem. Moj credo slove: verujem v edino odrešilno trdno oblast. Naše graščine so svete in nedotakljive. Mi in naši predniki smo zgradili rusko državo. Na vislice z vstaši, pod šibe s kmeti!» — Ne boj se, — je rekel Trirodov sinu: — to so mrtve besede... Prištorkljal je pop v črni halji, mahal s kadilnico in hripavo tulil: «Vsaka duša naj spoštuje višjo oblast. vse oblasti so od Boga. Darovalna roka ne bo nikoli prazna...» Mrtvi vojaki

so korakali v vrstah. Tulili so opolzke pesmi. Njih obrazi so bili sivkastordeči. Za njimi je ostal smrad po žganju, tobaku, potu, gnilobi... Mrtvi debeli trgovec je sopihal v hrib in presekan govoril: «Brez goljufije ni kupčije... Upnikom figo... Denar imam vedno na varnem...» Gospa je šla s služkinjo in se prepirala: «Še drevja v gozdu ni Bog napravil enakega. Jaz sem gospa, ti pa kmečka klada. — Pa čeprav ste gospa, niste nič prida. — — Več ko ti!...» Pegasta in zobata mrtva ženska je pravila: «Lahko me nabiješ, če sem ti žena, a s tujimi ženskami se ne smeš potepati.» Mrtvi kmet se je vlekel za njo, smrdljiv in umazan, molčal je in kolcalo se mu je... Trirodov, gospodar smrti in kralj pravljичnega otoka, je obudil te mrtve in vprašal sina: «Ali si razumel!» Sin je molče prikimal z glavo: Razumel sem: «Vsi mrtvi so živi!» — Sologubova satira je slučajna v primeri z onim sovraštvom do življenja, ki tvori glavno barvo njegovega ustvarjanja. Plemenita smrt je edini izhod, «edina vrata, skozi katera brli bela, nejasna in veličastna luč osvobojenja». Don Kihot se je zmotil in objel namesto kraljične Dulcineje kravjo deklo Aldonso. Sologub se ni zmotil, ker je nagonsko sovražil življenje, «rdečelično-debelo „babnico“». Njegova pot je «pavja steza». Njegova ljubezen blede in nežni dečki in deklice, ki še niso živeli. Njegov Adam pozabi na krepko in veselo Evo, ker hrepeni po prvi pravljичni ženi, lahki čarovnici Liliti. Življenje na zemlji je tuljenje zveri v kletkah, ples zoprnih pošasti. Sologub prisega zvestobo «Očetu Satanu», hvali in širi pohujšanje. Še solnce se mu zdi Zmaj, ki hoče upepeliti vse živo. Še cvetlice godrnjajo pri Sologubu: čemu bi kadili Onemu, ki je pozabil na svet in ničesar ne stori za zemljo. Osamljeni ljubimec Smrti, pristni dekadent, si je ponovno zaželel Sologub «prepiha», ki bi odnesel zoprni kaos. Njegov stari roman «Krotilka kač» je izzval veliko razburjenje, ker vsebuje Leninovo geslo: «mir — kačam, vojno — palačam», toda v resnici poteka iz dobe prve revolucije in je bil deloma objavljen pred vojno. Sologub ni kriv, da je ponovil Lenin leta 1917. besede iz leta 1905. Boljševiško revolucijo je smatral pisatelj za novo «debelo babnico», upal, da bo «pošast poginila» in je protestiral v zadnjih nežnih pesmih zoper teror, «vražje in zlobno podiranje gnezd, preganjanje mirne črede». Zahteval je prostost in «osebno resnico» za vsakogar. Boljševiki so tudi komaj omenili smrt pisatelja, ki je »ubral krivo pot». V drugi polovici svojega ustvarjanja se je sploh oddaljil Sologub Smrti in Satanu, ni se več hotel «prepirati z ljubim Bogom za ljubo zemljo», in je opeval trpečo domovino. Toda Smrt ni pozabila svojega pesnika in mu je hotela biti «najslajši strup», kakor je pel. Molčeči in mrki, malo družabni «vedež» je težko prenašal izgubo svoje žene, znane prevajalke in pisateljice A. Čebotarevske. Odšla je neznan kam, obupana, ker so odbila oblastva vse njene prošnje za dovoljenje, odpotovati v inozemstvo. Sologub jo je stalno pričakoval: miza je bila vedno pogrnjena za dva. Prijatelji so končno pisatelja pregovorili, naj spremeni stanovanje. Preselil se je v hišo ob Nevi. Spomladi se je reka talila. Nekega jutra je našel Sologub na obrežju truplo svoje žene, ki so ga vrgli valovi na kopno. Pesnik Smrti, ki je postal pesnik življenja in «uboge Rusije», je zdaj končal svojo trnjevo pot. Njegovi fantastični «pohujšljivi» romani, simbolične drame in prevodi (Klist, Ed. Stuckens i. dr.) bodo najbrž zanimali samo literarnega zgodovinarja, a njegove stroge, izbrane pesmi ohranijo odsev večne lepote. N. P r e o b r a ž e n s k i j.

Urednikov «imprimatur» 21. januarja 1927.